

Fran Galović

Valovi

Drama u jednom činu

Fran Galović: Valovi

Lica:

OSKAR

JULIJA, njegova žena

LIDIJA

KAMILO

SLUŽAVKA

Odigrava se u parku Oskarove ville.

JEDINI ČIN

PRIZOR PRVI

Julija i Služavka

Komad raskošno uređenoga parka. Između agava i asfodela uzdigla se po koja paoma, a tamo na lijevo pruža se čitava šumica lovorova i ružmarinova grmlja. Na desnoj strani, pokraj terase s mramornom balustradom, crni se iznad pinija visoki, stari čempres. Nekoliko pletenih stolica i mali, okrugli stolić. Puteljci su u parku posuti pijeskom. Daleko se dolje vidi more, ožareno sunčanim svjetlom. Žučkasti traci prodiru također između lišća i prosiplju se povrh vodoskoka, što se nalazi u sredini pozornice.

JULIJA sjela je na stolicu i ljevicom se oslonila o balustradu gledajući na more. Desna joj se ruka spustila niz tijelo.

SLUŽAVKA dolazeći s lijeva pođe k stoliću, na kojem se nalazi nekoliko šalica i tanjurića iz bijelog porculana: Mogu li odnijeti?

JULIJA nepomična kao i prije: Možete.

SLUŽAVKA uzme sve ono i vraća se, odakle je došla.

PRIZOR DRUGI

Julija i Oskar.

JULIJA sjedi još časak ondje na terasi, zatim ustane i dođe naprijed ustavivši se kod vodoskoka.

OSKAR došao je s lijeva: Ti si ovdje? Mislio sam, da si kuda otišla.

JULIJA umorno, polagano: Čitavo sam popodne ovdje proboravila.

OSKAR: Imaš pravo. S mora dolazi tako svježa hladovina. Ja sam napisao nekoliko pi-sama, ali mi je bilo nesnošljivo vruće u kući. - Čudnovato, već dolazi jesen...

JULIJA prolazeći na lijevo otkine jednu grančicu ružmarina: Obično je prije bure takova sparina. Kad malo vjetar pročisti zrak, bit će ugodnije.

OSKAR sjedne i zapali cigaretu: Kamilo nije bio ovdje?

JULIJA: Ne.

OSKAR: Rekao mi je sinoć, da će doći.

JULIJA: Već ga dva dana nema.

OSKAR: Čudno. Pogledavši na sat: Za jednu uru odlazi lađa. Valjda će doći da se oprostí?

JULIJA: Jamačno ima posla. - Pa napokon, to se brzo obavi.

OSKAR nestrpljivo: Da, da... ali ja moram domala u klub. Danas imamo važnu sjednicu.

JULIJA ode opet na terasu i spusti se na onu stolicu, gdje je sjedjela i prije: Kako se stišalo more...

OSKAR: Jučer smo zaključili u klubu, da nabavimo do godine jednu jahtu. Šta misliš? Ne bi li to bilo lijepo? Probaviti čitavo ljeto ovdje - čovjeku napokon dosadi... A onako bismo mogli poći nekuda dalje, na pučinu...

JULIJA gledajući u daljinu: Pa... ne bi bilo zlo...

OSKAR: To i ja mislim. - Ali sada treba što prije sve urediti, da do godine uzmognemo početi... Sa smijehom prema Juliji: Ha, ha... vidjet ćeš onda... to će biti zanimljivije, negoli sve naše zabave i koncerti i šta ti ja znam.

JULIJA kao gore: Možda ti se to samo tako čini. Kasnije će i to biti dosadno.

OSKAR: He, drago dijete, kod svake ti je stvari tako. Stara pjesma! Ali prvi put barem bit će u tom nešta neobično.

JULIJA: Moguće.

OSKAR: Pomisli samo! Ništa ne vidiš oko sebe već more! - I nikada ne znaš, što ti može donijeti sutrašnji dan. Pa samo kad navali oluja... U tom je, vidiš, neki neobično, veliki užitak. Gledati valove, kako bijesne: osjećati, kako ti svaki talas gotovo donosi smrt - i zatim opet mir. Veliki, nepomični mir. -

JULIJA pogleda ga, pa svrne opet pogled na more i baci onu grančicu ružmarina niz terasu; mirno: Da. - To je odista lijepo...

OSKAR: Ovdje je već nesnosno. Ne znam, što da radim? Sad eto odlazi i Kamilo...

JULIJA: Lidija se također sprema da ode.

OSKAR: Čudim se, da već nije otišla. Ona barem ne može živjeti bez zabava.

JULIJA ne odgovara ništa, već samo prođe polako rukom preko čela. - Pauza.

OSKAR gledajući u dim cigarete: Šta misliš - ja te još nijesam ni pitao, - hoće li Kamilo biti zadovoljan sa svojom zaručnicom? - Sad će prvi put biti dulje vremena zajedno.

JULIJA: Ja ne znam. Ti je bolje poznaješ.

OSKAR: Da. Olga je dobra djevojčica. Lijepa, umiljata, ima priličan miraz. - A i Kamilo je gentleman. Mala će ga jamačno zavoljeti.

JULIJA hladno: Ona ga već voli...

OSKAR: U istinu?

JULIJA: Rekla mi je sama jedne večeri, kad je još bila ovdje. Upravo je zapadalo sunce. Ne sjećam se više, kako se započeo o tom razgovor, samo znam, da je najednom pocrvenila i rekla, kako je Kamilo bio prošle večeri lijep. - I onda - kao da je kazala, što nije smjela, oborila je glavu i šutjela dugo. - Ja sam je upitala, da li ga voli? Nije htjela da od-

mah odgovori, već me pogledala i nasmiješila se samo. - To je sve, što smo nas dvije razgovarale o njemu.

OSKAR: Ubogo dijete! Sjećam se, kad joj je umro otac pred par godina, kako se dugo žalostila. Tetka je bila bolesna i poslala je k nama. Uvijek je tražila, da bude sa mnom, i - vjeruj - gotovo je došlo do zaruka između mene i moje male kuzine. U smijehu. Dakako, uto se povratila tetka, obadvije su za nekoliko dana od nas otišle, ja sam se upoznao s tobom, i tako je ta ljubavna priča bila dovršena.

JULIJA: Možda bi bilo bolje, da se kako drukčije svršila.

OSKAR: Kako misliš?

JULIJA: Ne znam ni sama. Sada je međutim svejedno. Ustane.

OSKAR: Dobro je i ovako. Ja sam zadovoljan.

JULIJA polazeći s desna na lijevo: Još sam sinoć poručila krojačici, da dođe radi nove toalete, a nema je još ni sada.

OSKAR: Da, ja sam gotovo i zaboravio na tu svečanost. - Ako hoćeš, ja se mogu sada usput svratiti do nje. - Iza kratke šutnje: Lidija će također zacijelo ostati dok sve to prođe?

JULIJA: Mislim, da hoće. - Kako bi bilo bez nje!

OSKAR: Ima pravo. Mlada je, slobodna, pa nek osvaja, dok može.

JULIJA: I ona je rekla, da će danas doći ovamo.

OSKAR: Šteta samo, što Kamilo odlazi. Mogao je pričekati još ovo nekoliko dana...

PRIZOR TREĆI

Julija, Oskar, Kamilo. Kasnije i Služavka.

KAMILO dolazeći s desne strane: Zašto da pričekam?

OSKAR naglo se okrene, ustane i pruži mu ruku: Ah, ti si!... Napokon si ipak došao. - Velim, da si mogao ostati, dok prođe ova svečanost.

KAMILO smiješi se: Žalim, ali već sam potpuno spreman za put.

JULIJA gotovo nehajno: Zar ni onda ne biste ostali, da vas ja zamolim?

KAMILO naklonivši joj se: Ni onda, gospođo Julijo!

JULIJA: Znala sam to. - Da vas ja zamolim bilo što, vi mi toga sigurno ne biste ispunili.

Već zato, što vas ja molim.

KAMILO kao da će nešto reći.

JULIJA: Ne, ne ispričavajte se, molim. Ja vam ne zamjeram. Imam li konačno i pravo na to?

OSKAR: Samo ne tako ozbiljno, draga Julijo! Kamilo ima sada mnogo ugodniju zabavu na dohvat, negoli će biti ova naša. Sjeti se samo... tome baš nije tako dugo...

JULIJA pokraj vodoskoka; pritajenom ironijom: Dakako... Domala ćemo moći čitati u novinama pače: Sretni mladenci otišli su na svadbeno putovanje... jamačno u Švajcarsku, da

gledaju izlazak sunca... Ili u Mletke, da se vozaju na gondoli... Sasvim kako treba!... Ha, ha, ha...

KAMILO: Zašto se rugate, Julijo?

OSKAR: Ne slušaj je, molim te! To ona samo tako govori... Bit će, da je nervozna od ove sparine... Sjedne.

JULIJA: Oskar ima pravo. Čovjek ne može ni da diše od omare. - Sjednite, Kamilo... i oprostite. Ja sam se tek našalila... Sjedne na svoje pređašnje mjesto na terasi.

KAMILO: O, molim! Mislite li vi, gospođo da sam ja to i uzimao ozbiljno?... Ta nije prvi put. Sjedne.

OSKAR: Zašto nijesi jučer došao k nama?

KAMILO: Morao sam prirediti neke stvari za put. Danas sam pohodio neke znance i tako... Sada sam međutim potpuno gotov. Odavde mogu odmah otići na lađu.

OSKAR: Sretni putniče!...

KAMILO: Sad opet ti započinješ. Ovo nije pravo!... Dva protiv jednoga!

OSKAR: Već si nestrpljiv. Ali čuvaj se! Zaprijeti mu prstom.

KAMILO: No! Nikakove indiskrecije... Osobito pred damama! Prema Juliji: Da, zbilja! Bio sam sada kod Lidije, ali je po običaju nijesam našao kod kuće. - Vi ćete joj, gospođo Julijo, reći, da je pozdravljam.

JULIJA: Ona će doći začas sama ovamo. Možete se ovdje oprostiti, ako još malo ostanete.

KAMILO: Baš bih želio. - Koliko nas je puta znala razveseliti!

OSKAR. Dobra je ona. Uza svu lakomislenost ima u nje ipak srca. A koja bi žena napokon i ustrajala uz onakova muža? Star, zagrižljiv, surov... Nije ni čudo, da se rastala s njime...

JULIJA: Čudnovato! Prije si znao sasvim drukčije govoriti o njoj.

OSKAR: Nijesam je još onda poznavao, drago dijete. A konačno, bogzna, bih li se i sada baš u svemu složio s njezinom namisli.

JULIJA spusti ruku preko balustrade: Ah, svi ste vi takovi! - Da ja primjerice zatražim rastavu, da nađem na tebi stotinu mana, - htjela bih znati, što bi onda rekao?

OSKAR: Ali, Julijo! Kako uopće možeš što takovo zamisliti? - Čekaj... Pozvoni. Da otjeramo sve nepotrebne misli i da sretnome putniku ne dosadujemo takovim govorom upravo pred odlazak...

SLUŽAVKA dolazi s lijeva.

OSKAR: Donesite, molim vas, bocu šampanjca... Ali samo brzo!

SLUŽAVKA ode.

OSKAR Kamilu: A što si tako umuknuo? S patosom: Sada, gdje već dolaziš k žuđenoj obali kao mornar, što se potucao godinama po širokom moru... ha, ha, ha... Nemoj sada sanjariti, mladiću! Pogledavši na Juliju. Doduše one slobode neće više biti, ali ljepše je, vjeruj, ovako. Čovjek napokon i zaželi više puta da sprovede koji časak u kakovom intimnom, mirnom kutiću.

JULIJA hladno spram Oskara: Ja te ne sprečavam ni u čem. - Što je do mene, to si potpuno slobodan.

OSKAR: No, nemoj opet ovako!

KAMILO: Vi ste danas doista uzrujani, gospođo Julijo!

JULIJA: Možda. - Ja ne znam ni sama.

KAMILO: Bilo bi dobro, da se u barci malo provezete. Osvježilo bi vas. Žao mi je, što odilazim, ja bih sam bio vašim veslačem.

JULIJA naglo ga pogleda: Pa ostanite! -

KAMILO: Ali -

JULIJA opet istim umornim tonom: No eto, vidite...

SLUŽAVKA donosi na srebrnoj tasi šampanjac i čaše.

OSKAR: Postavite ovamo na stol. Ja ću sam otvoriti.

SLUŽAVKA odlazi.

OSKAR: Tako! Samo časak... Otvori butelju i napuni čaše. A sada... U zdravlje mladenaca! - No, Julijo, zar ti nećeš?

JULIJA: Ne. Hvala.

KAMILO kao u šali: Ali, to valjda ipak nećete učiniti?

JULIJA: Pa šta imaju mladenci od toga, ako ja u njihovo zdravlje ispijem čašu šampanjca?

KAMILO: Zar ni za sreću mojega puta?

JULIJA: Ne. Ustane.

KAMILO: Doista?

JULIJA: Ne. - Jedamput smijem i ja vama nešto odbiti. Nije li tako? Prisiljenim smiješkom: Oprostite, ja ću samo malo poći u park. Tamo je veća hladovina. Odmah će to proći. Lagano se nakloni i ode na lijevo.

PRIZOR ČETVRTI

Kamilo i Oskar.

KAMILO: Što je to danas Juliji?

OSKAR: Ah, ja ti ne znam ni sam. - Uvijek je tako zlovoljna.

KAMILO: Bilo bi možda dobro, da kuda otputujete?

OSKAR: Mislio sam već to.

KAMILO: Ova samoća joj nije valjda po volji.

OSKAR: Poslije svečanosti krenut ćemo odmah nekuda.

Pauza.

KAMILO ispije jednu čašu.

OSKAR iza dulje šutnje: I ti ćeš tako posvema promijeniti svoj život.

KAMILO: Jedamput moram.

OSKAR: Kad misliš, da će biti svadba?...

KAMILO: Za neko mjesec dana. Možda i prije.

OSKAR: Baš bih te želio vidjeti - tebe, staroga momka, gdje se vržeš oko male zaljubljene ženice...

KAMILO: Čovjek se svemu nauči, dragi moj! Treba samo malo dobre volje, i sve je, kako mora biti.

OSKAR: Brzo će ti omiljeti novi život, vidjet ćeš...

KAMILO: To držim i ja. - U Olge je nešta tako dobro, djetinje i blago... Čovjek bi rekao, da donosi proljeće u onom iskrenom, plavom pogledu.

OSKAR: bit ćeš mi još zahvalan, što sam te upoznao s njome.

KAMILO kao da ga je prečuo: Možda i nije pravo, što iza tolikih oluja tražimo odmora u ovako tihom i čistom zakloništu. Možda je to i grijeh. - Ali kad bi mi tko sada rekao, da ću je izgubiti, da je neću nikad više vidjeti, osjećam, da bi nestalo svake radosti u mome životu.

OSKAR: Gledaj, gledaj! Tko bi rekao prije mjesec dana, da ćeš ovako zaljubljeno govoriti!

KAMILO: Svi smo mi nesretni, dragi prijatelju! Jedan više, drugi manje. I zato, ako se pojavi kakav svijetli tračak, nada, da ćemo se izbaviti svega onog, što nas muči, onda ne valja oklijevati. - Bolje, da čovjek ode nekuda daleko, da zaboravi...

OSKAR nasmiješio se: Kako sentimentalan ton! Ali ti ćeš zacijelo zaboraviti. Napuni čaše. Daj da zaboravimo!

Piju.

KAMILO polagano: Oprosti! Ali tako na časove dolaze mi čudne misli. I onda se uvijek sjetim, kako sam se vozio jedared s Olgom u čamcu. Sami smo bili. Na mjesečini. Daleko su se na obali sjajile velike svjetiljke ispred hotela. Ona mi je pripovijedala nešta. Tek sam joj čuo glas, gdje meko ozvanja kroz noć... Bilo mi je tako lako! I kanda se preda mnom otvorio novi, nepoznati svijet...

OSKAR prekine ga; tiše: Čuješ, da te sada sluša koja od onih dama, pred kojima si znao klečati i prisizati im vječnu vjernost!...

KAMILO: Opet se rugaš.

OSKAR povjerljivo: Ne boj se. Ja znadem i šutjeti.

KAMILO: I onako je već sve zaboravljeno.

OSKAR: No, ti si se onda požurio.

KAMILO ustajući: Sve. Do kraja.

PRIZOR PETI

Julija, Oskar i Kamilo.

JULIJA vraća se s lijeva: Evo... ja sam već došla.

KAMILO: Je li vam štogod bolje?

JULIJA: Odlanulo mi je malo. Prošla sam alejom do onoga rta tamo.

OSKAR: Šteta, što nijesi bila malo prije ovdje.

JULIJA okrenula se k njemu: Zašto?

OSKAR ustane: Tako. Vidjela bi, kako se Kamilo raznježio.

JULIJA: Odista?

OSKAR: Kao da mu je osamnaest godina. Zanimjela ga, veli, noć i mjesečina...

KAMILO prihvatio je naslon jednog stolca: No, baš tako nije bilo.

JULIJA: Ne ispričavajte se preda mnom. Kamilo! Slobodni ste. - A ima li što ljepše od ljubavi?

KAMILO: Ne razumijem vas.

JULIJA: Svejedno. - Napokon, i Olga i vi zavrijedili ste da budete sretni.

OSKAR: Da. Ti si pravo rekla. - Pogleda na sat. Ti ćeš oprostiti, dragi Kamilo, ali ja sada moram otići. Znaš, veoma važan posao... i zanimljiv.

KAMILO: Molim. Samo izvoli.

OSKAR: Ti ostaješ još malo s Julijom. Dospjet ćeš lako na lađu.

KAMILO: Pa... svejedno... Premda bih mogao s tobom zajedno do pristaništa...

JULIJA: Nećete li barem pričekati Lidiju?

OSKAR: No, da... Ostani još malo. Prikratit ćeš koji časak Juliji. Pružajući mu ruku: Zbogom, Kamilo! Pozdravi svoju malu kraljevnu, pa neka ti priča u noći, kada se po vama prospe mjesečina, priču ljubavi... A kad se opet nađemo ovdje, zajedno, razapet ćemo jedra i otploviti u obećanu zemlju... Ha, ha... Eto vidiš, i ja sam se počeo zanositi, što ne? Zbogom... Zbogom, Julijo! Zamakne na desnu stranu.

PRIZOR ŠESTI

Julija i Kamilo.

KAMILO pođe prema pozadini i gleda na more.

JULIJA sjela je sasvim naprijed kraj vodoskoka i zabacila glavu unatrag.

KAMILO okrene se iza dulje šutnje: Kakav je to posao, o kojemu je govorio Oskar?

JULIJA prividno mirna: Ah, šta ja znam! Želi nabaviti nekakvu lađu, što li!

KAMILO: Kao da vas to ne zanima?

JULIJA: Ni najmanje.

Pauza.

KAMILO: Ostajete li još dugo ovdje?

JULIJA: Ne znam. - Neće mi biti manje dosadno, ako odmah odem odovud.

KAMILO: Morate nastojati, da se kako rastresete.

JULIJA: Da nađem nešta interesantno, zar ne? - Što ćemo, svi ne mogu biti sretni poput vas...

KAMILO: Zašto?

JULIJA gledajući ga izazovno: Pa nije li to interesantno, zabavljati se s mladom, netaknutom djevojčicom?

KAMILO naglo: Julijo!

JULIJA: Zar sam vas uvrijedila?

KAMILO: Ne bih mogao ni pomisliti -

JULIJA prekine ga: - da ću to reći? - Ali kažite iskreno, ne razmišljate li i sami kadšto o tom?

KAMILO: Kako samo možete biti takovi? Nikada vas još nijesam čuo ovako govoriti.

JULIJA: Danas, vidite, osobito uživam u tom, da vas razljutim. Morate mi to dopustiti prije rastanka. - Tko zna, hoćemo li se ikada više smjeti ovako intimno razgovarati. Kad dođete opet ovamo, nećete se možda više ni sjećati starih prijatelja. A ipak, - ali pustimo to. - Nekuda ste smrknuti.

KAMILO izvadi iz džepa svežanj pisama, povezanih ružičastom, svilenom vrpcom: Evo... izvolite... ovo su vaša pisma... Postavi svežanj pred nju na stol.

JULIJA trgne se, ugrize se za usnice i kao da će ustati. Zatim se opet pribere i uzme svežanj u ruke: Kako ste ih samo lijepo svezali.

KAMILO gledajući je u oči: Ja mislim, da je sada sve dovršeno...

JULIJA: Bilo bi i bez toga. - Zar se ja smijem protiviti, ako vi želite raskinuti ono što je bilo? Nije li pravo uvijek na vašoj strani?

KAMILO: Ja sam zaboravio -

JULIJA prekine ga nervozno zatvorivši oči: O, ne bojte se, neću vam smetati na putu k toj velikoj, žuđenoj sreći. Ne. - Zaboravili ste! Kako je to lijepo, kad čovjek može zaboraviti.

KAMILO: Moralo se jedared svršiti...

JULIJA uzdahnuvši: Moralo se, imate pravo. Zašto da žrtvujete svoju sreću za posve običnu ljubav žene svojega prijatelja?

KAMILO: Julijo!

JULIJA mirno, jednostavno: Ne prekoračavam vas. Ako je tko krivac ovdje, to sam svakako ja. Da pitate bilo koga, svaki bi vam isto rekao. Zašto vas nijesam odbila! -

KAMILO spusti se na jednu stolicu i osloni se glavom o ruku.

JULIJA razveže onaj svežanj i izvadi jedno pismo: Ovo sam pisala poslije prvoga sastanka. Onda, kad smo šetali u onoj uvalici kraj mora. - I danas mi se čini, da čujem šum vode, što se razbijala na obali. Čita: "Opažam, kako je sve oko mene ljepše, kao pomlađeno... kad sam ostala sam u svojoj sobi, dugo sam te još vidjela, gdje silaziš stubama, i obuzela

me tako velika čežnja, da se vratiš, da me zagrliš..." - Kako obično! Zašto sam ja ovo pisala, Kamilo? Ne čini li se sada i vama to pismo smiješnim?

KAMILO ne odgovara.

JULIJA: Pa onda ovo. Čita: "Imam samo jednu želju, da odemo nekuda, gdje bismo bili posvema sami, a oko nas svuda more, talasi i plavo, daleko nebo. I ja bih gledala samo u tvoje oči, sanjala bih na tvojim rukama, i ništa nas ne bi moglo rastaviti..."

KAMILO: Zašto čitate ta pisma?

JULIJA čita dalje: "Za nas ne bi postojalo ništa drugo osim toga dalekog mora i neba i ljubavi..." Umukne. Pauza.

JULIJA prene se: Ovo... ovo sam vam pisala poslije onog plesa, kad ste mi dali kitu bijelih ruža.

KAMILO: Kako se vi svega dobro sjećate.

JULIJA: Još i danas stoje one ruže u vazi kraj klavira u mojoj sobi. Već su posve osušene.

KAMILO: Zašto spominjete sada sve ono?

JULIJA: U tom sam živjela, Kamilo!

KAMILO: Ah!

JULIJA: Recite, što vas volja, ali ono je bilo za mene najviše, što sam mogla doživjeti. Sada - ... sada... ja ne znam... Ali ostavimo to... Dohvati jedno drugo pismo. Ovo je, kad ste ono bili nešto bolesni... A ovo... to je napisano poslije one noći, kad je Oskar bio otišao... Tiše: Sjećate li se one noći, Kamilo?

KAMILO: Zašto me to pitate?

JULIJA grozničavo: Da ste zatražili od mene ne znam što, sve bih bila onda učinila za vas. Baci pisma na stol. A sada, što je sada ostalo od svega onog?!...

KAMILO: Ako budete još dalje čitali ova pisma, vjerujte, ja ću odmah otići. -

JULIJA ustane: Neću više. Ne bojte se. Pa i čemu?!

KAMILO: Najbolje, da sve lijepo u miru prođe, kao da nije ništa ni bilo. Mi ćemo ostati i nadalje prijatelji...

JULIJA preda se: Kao da nije ništa ni bilo...

KAMILO: Dalje i onako ne bi moglo potrajati... Ustane.

JULIJA: Znam. - Saznao bi tkogod za našu ljubav i morala bi se razbiti.

KAMILO: Možda i to.

JULIJA: A to bi dakako bilo neugodno za vas.

KAMILO: Ništa manje, negoli i za vas.

JULIJA: Zašto? - Zar ja ne bih mogla poći Lidijinim tragom, da se saznalo?

KAMILO: I vi biste to htjeli učiniti O s k a r u ?...

JULIJA gotovo prezirno: Ah, šta on! Za nj sam ja stvar kao i ovaj park i villa i jahta i šta ja znam!... Pa kakav život imam ja uz njega?

KAMILO: Kakav! A kakav biste vi htjeli?

JULIJA: Nemojmo govoriti o tom. - I sami kažete, da je sve prošlo, pa čemu da uludo trošimo riječi? - Vi ste naišli na svoju sreću, a ja... Šta ja? Nervozno: Tko će uopće i misliti, da ja nijesam zadovoljna uz Oskara, uza sve ovo, što imam...

KAMILO: Nijesmo smjeli poći tako daleko...

JULIJA s gorčinom: Da, nijesmo smjeli! Jer biste vi sada bili sigurniji, da vam se neće ništa neugodno dogoditi. A kad smo ono živjeli dan na dan i noć na noć u čežnji, da budemo zajedno; ne, onda vi nijeste pitali, smijemo li to ili ne smijemo. Onda nijeste pomišljali na to, da bi vas ona djevojčica, što je imala biti vašom zaručnicom, mogla sasvim lijepo zapitati jednoga dana, kako ste živjeli prije negoli ste nju počeli cjelivati!

KAMILO: Zbogom, gospođo!

JULIJA nemoćnom boli: Ostanite još - časak! Mi se nećemo više sastati. - Držim, da možete nešto malo vremena žrtvovati ženi, koja vam je bila ljubovcom, - i koja je vas jedinoga ljubila...

KAMILO nestrpljivo: Da li je sve ovo potrebno?

JULIJA velikim, ukočenim pogledom: Potrebno? - Kao da je zastala pred jednom propašću: Ne, sada već nije. - Svršilo se - i drugo ništa. Jedino je, što nam ostaje, da uništimo svaki spomen... sve... Pridje k stoliću, uzme ona pisma i preveže ih opet vrpcom. Evo, ovako, vidite... Ode prema pozadini i baci pisma u more.

KAMILO: Što radite?

JULIJA mirnim glasom: To je najbolje. - Gledajte, kako se bijeli onaj svežnjić na vodi. I vrpca se lijepo razaznaje. - Ne bojte se, više ih nitko neće čitati.

KAMILO: Ja doista ne znam, što vam je...

JULIJA gledajući sveđ niz terasu: Sve dalje ih odnose valovi. Kao da su srebrom obrubljeni. - Napokon će sve potonuti... duboko dolje na dno... valovi će se i dalje prelijevati na suncu, kanda se nije ništa dogodilo... i... i bit će sve dovršeno... zauvijek... Spusti se umorno na stolicu. Pauza.

KAMILO duboko, prigušeno: Vjerujte mi, Julijo, ja nijesam mislio, da će do toga doći. Da sam znao, ne bih vas samo uzrujavao...

JULIJA kao da ga nije pravo čula: Mene? Zašto? To je došlo samo po sebi. Vi nijeste krivi. Čuje se otegnuti glas signala s lađe.

KAMILO pogleda Juliju, kao da se želi oprostiti.

JULIJA digla se i zadrhtala: Razumijem... To je prvi signal za odlazak. Nasmiješivši se prisiljenom galanterijom: Neću vas dulje zadržavati. Sretan vam put!

KAMILO nijemo se nakloni i pođe na desno.

JULIJA gleda izgubljeno za njim, a kad ga je već gotovo nestalo između grmlja, ona se naglo trgne, ispruži ruke i krikne prigušeno: Kamilo...

KAMILO okrene se i pogleda je zapanjeno.

JULIJA jednim je mahom poletjela do njega i ogrllila ga svega; tiše: Kamilo! - Ti nećeš otići, Kamilo!

KAMILO hoteći se izviti iz njezinog zagrljaja: Što je? - Šta vam je, Julijo?

JULIJA privila se još jače uza nj: Ne, ne, ne... Ti nećeš otići... Ostani još samo danas... Ja sam, vidiš, tako nesretna. Ti ne znaš, kako te ljubim. Šta je meni do svega, kad si ti ovako uza me...

KAMILO: Ali... svaki tren može tko doći...

JULIJA: Neka dođe, šta zato!... Pa ti si mi sam toliko puta znao govoriti o svojoj ljubavi. Nije moguće, da je sve ono bila laž... Ne... nije mogla biti...

KAMILO izvine joj se napokon iz zagrljaja; u po glasa: Ali razmislite, Julijo!...

JULIJA: Sjeti se samo one noći, Kamilu! Sklopivši vjeđe: Ja je neću nikad zaboraviti. - Tako su mirisale ruže u mraku, a tvoja je ruka bila u mojoj. Osjećala sam, kako ti srce udara, kako ti dah biva sve teži... i napokon se sve još jače zamračilo preda mnom... A ti si utisnuo svoje usne na moje, dok nam nije daha ponestalo...

KAMILO: Osvijestite se, Julijo!

JULIJA nepomična: I sada ćutim tvoje cjelove. Bili su tako opojni, da sam izgubila svijest, i bilo mi je, kao da sam umrla, da se nalazim negdje daleko, da sanjam... A svuda pljušti more, razbija se o grebene, galebovi nekuda odlijeću...

KAMILO došao je k njoj bliže: Julijo!...

JULIJA: Vječno bih mogla uza te ostati... Slušati samo, kako ti se glas gubi u noći, kako šapćeš i cjelivaš i kako zatim oboje šutimo... kao da smo umrli...

KAMILO isprekidano: Ja idem... moram otići...

JULIJA prihvati ga za ruku; suho, grozničavo: Ne... Još samo danas ostani. Samo danas...

KAMILO: To nije moguće -

JULIJA kao gore: Oskara neće biti dugo... On obično ne dolazi do ujutro... Reći ćemo, da si zakasnio na lađu... Pa da i dođe! - Ostani! To nije mnogo, što te molim... Svejedno je, odeš li danas ili sutra... Sve uzrujanije: To smijem od tebe tražiti za onu ljubav, što sam ti je dala...

KAMILO odlučno: Ne... Ne mogu.

JULIJA: Nikada ti više neću spominjati ni jedne riječi, ali samo sada ostani... samo sada!...

KAMILO: Ne... Pustite me...

JULIJA pogleda ga dugim, posljednjim pogledom i ispusti mu ruku: Znam. - Više me ne ljubiš. - Ode polako na protivnu stranu i obori glavu na prsa. Pa šta je i bila moja ljubav za te? Ništa. Zabava za onih dosadnih dana, kada ti se nije dalo štogod drugo raditi.

KAMILO: A zar ste vi uopće mogli i pomisliti, da će to do vijek trajati?

JULIJA: Ja ne znam. - Ja nijesam ni o čem razmišljala, kad sam te cjelivala. - Za mene je postojao samo onaj jedan čas i drugo ništa. Što je bilo prije, i što će biti poslije, to mi nije nikada dolazilo na um.

KAMILO: Budite razboriti, pa priznajte i sami, da dalje nije moglo ovako ići...

JULIJA: Dašto. - Došla je Olga, i na njoj si opazio nešta novo, čega u mene nije bilo, i tako si me prestao voljeti. To je sve. - Pauza.

KAMILO prodirno, gotovo brutalno: Pa... recite onda, što hoćete od mene?

JULIJA naglo se okrene, kao u strahu: Zašto?

KAMILO uzrujano: Sva moja sreća stoji u tom novom životu. - Razumijete li? - I ja ne mogu više... Zastane.

JULIJA blijeda i ukočena: Zar je to doista istina?

KAMILO: Jest. -

JULIJA kao gore, iza podulje šutnje: Dobro je, Kamilu. - Više vam neću kazati nijedne riječi o tom. - Sada... sad možete otići.

PRIZOR SEDMI

Julija, Kamilo i Lidija.

LIDIJA dolazi s desne strane: Dobar dan! - O, vi ste ovdje, Kamilo?...

KAMILO. Upravo sam pošao...

LIDIJA: Rekli su mi, da ste me tražili kod kuće.

KAMILO: Da, bio sam kod vas.

LIDIJA: Dobro, da sam vas ovdje zatekla. - Dobar dan, Julijo! Šta je tebi opet?

JULIJA: Nije mi ništa. Boli me malo glava, ali to će proći. - Izvoli sjesti.

LIDIJA: Hvala. Sjedne. Pomisli samo, čitavo popodne obilazim naokolo. Ali vidjet ćeš za to, što sam sve spremila za svečanost. - A što se vi tako držite, Kamilo?

KAMILO: Oprostite, ali ja moram da idem...

LIDIJA: No, još koji časak možete ovdje ostati. Šta ćete dolje? - Ah, djeco, kako će to biti lijepo! - Šteta, da odlazite, Kamilo. Vi biste upravljali našu lađicu. Zar ne, Julijo?

JULIJA: Ja ne znam...

LIDIJA: Ah, ti si danas nenasnosna! - Odista, Kamilo, ja ne znam, što ću uraditi...

KAMILO: Pa tu je Oskar -

LIDIJA: On nije za to, dragi moj! - Oprosti, Julijo, ali ti ćeš i sama priznati... I takav kavalir, kao što ste vi, Kamilo -

KAMILO nakloni se, s osmjehom: Molim.

LIDIJA: - takav kavalir namislilo je da se oženi... Ne razumijem, duše mi! - Što ti veliš, Julijo?

JULIJA: Ja? - Pa zašto da to ne učini?

LIDIJA: Ajde zbogom! Ti ni sama ne vjeruješ u to, što si rekla. Mogli ste još pričekati, Kamilo!

KAMILO: A vi, zar se vi nijeste udavali?

LIDIJA gledajući ga ispod oka: Molim lijepo! Vi biste htjeli biti zlobni. - Jesam, udala sam se, dragi prijatelju, ali kad mi je muž dosadio, rekoh jednostavno: zbogom! - i... i sve je opet bilo kao i prije...

KAMILO: Pa onda? -

LIDIJA: Onda? - Ništa više. - Vi to nećete činiti, kad vam dosadi redoviti, mirni život, što ćete ga u buduću provoditi.

KAMILO: To neće biti ni potrebno.

LIDIJA: Vidjet ćemo!

KAMILO: Zar da po tom ne smijemo težiti za srećom?

LIDIJA: Zašto ne. - Ali da se ta sreća može ikada naći u braku, ja bih se mogla okladiti, ako ćete, ne znam o što... Pomislite tek ovo: Svako jutro, kad se probudite, opazite kraj sebe isto lice!... Zar to ne mora napokon dosaditi? - To je upravo tako, kao da vam danomice donose isto jelo. Dva tri dana vas to zanima, četvrti dan ste već nešto zlovoljni, nakon tjedan dana izgubite svaki apetit, a nakon mjesec dana - ! Onda biste najvoljeli baciti sve do đavola!

KAMILO: Možda je ipak kakova razlika između toga vašeg menua i tihoga, nepomoćnoga života, koji još pravo ni ne poznajemo...

LIDIJA: Jest. Ima razlike, u koliko je moj muž bio sličan vrlo žilavom i vrlo neukusno garniranom beefsteaku.

KAMILO: Ali!

LIDIJA: Ne uzrujavajte se, dragi Kamilo! Ja držim, da radi toga nećete biti uvrijeđeni... Pa napokon, ja sam uvijek iskrena, vi to dobro znate.

KAMILO: Vi se svemu rugate, Lidijo!

LIDIJA: To i jest najbolje. Život ne valja nikada ozbiljno shvaćati. I onako je sve, kako vele, prolazno, pa zato neka čovjek izabere najljepše. - Žao mi je samo, što će sve ipak jedared proći... - Eto... i ja bih kraj vas dvoje morala postati sentimentalnom... Kratka pauza.

LIDIJA: Vele, doduše, da je lijepa i tuga, ali ja se volim smijati.

KAMILO: Vi ni ne radite ništa drugo.

LIDIJA: To je barem zanimljivo. Mnogo zanimljivije negoli polaziti tako nenadano na put i ostaviti prijatelje u neprilici. Da znate samo, kako ću lijepo dati okititi ladicu. S vijencima bijelih ruža i ružičnim lampionima. Vi biste veslali naprijed, a nas dvije bismo sjele otraga kao kraljice kakve na bijelom, svilenom prijestolu... Ha, ha, ha... Zar to nije lijepo, Kamilo?

KAMILO: Uvijek ste isti...

LIDIJA: Uvijek baš ne. Jučer bi mi primjerice bilo milije, da sam ostala kod kuće.

KAMILO: Zašto?

LIDIJA: Tako. - Bila sam na nekakvom izletu. Usput nam se pridružio i onaj vaš mladi prijatelj, što je onomadno bio s vama na večeri kod mene. - Ti ga poznaješ, Julijo?

JULIJA: Čini mi se...

LIDIJA: Uspinjala sam se zajedno s njime na brijeg, i kad su drugi podmakli malo naprijed, ponudio mi je svoju ruku. - "Lakše će vam biti, gospođo", veli on i pritom je tako tragično uzdahnuo, kanda se namjerava survati niz pećine... Ha, ha, ha...

KAMILO: A zatim?

LIDIJA: Zatim smo išli dalje diveći se dakako krasnom vidiku na more i zaostajući sve dalje otraga. U smijehu: A kod one kapelice, gdje ste mi vi prije nekoliko tjedana zavezivali cipelu, rekao mi je, da me ljubi... Morala sam se suzprezati, da se ne nasmijem... Onda... onda me je molio, da mu oprostim tu smjelost, ali da mi je morao reći, jer otkako je ono bio kod mene, ne izlazim ja ni načas iz njegovih misli... Ti bi se, Julijo, sigurno razljutila, da je tebi rekao tako što, ali ja - meni se to činilo sasvim interesantnim... Kasnije dakako, kad je počeo posve banalno pripovijedati o toj svojoj ljubavi, zapovjedila sam mu jednostavno, da smjesta ušuti i da mi poljubi ruku...

KAMILO: Ne bojite li se možda, da će ta šala imati i malo drukčiji svršetak, negoli vi mislite?

LIDIJA: Tko zna! - Uostalom, ja se ne trebam ničega bojati. - Pa ako sam i rekla čas prije, da mi ta jučerašnja ekspedicija nije danas po volji, možda će mi se već sutra bolje sviđati. - Ja sam pače o tom uvjereni. - Dakle vidite, da nijesam uvijek ista, kako vi velite...

KAMILO: Priznajem. - Pobjedili ste.

LIDIJA značajnim posmjehom: No! To nije prvi put... Opet se čuje signal s obale.

KAMILO: Moje gospođe, ja sada doista moram otići.

LIDIJA: I ne zaboravite nikada, što sam vam rekla malo prije. -

KAMILO: Molim...

LIDIJA: I najljepša stvar, ako je gledamo dan na dan, postaje savršeno dosadnom.

KAMILO: To ćemo vidjeti. Zbogom, gospođo Lidijo!

LIDIJA: Budite sretni! - A kad se opet sastanemo, onda ćemo raspredati o mojoj teoriji.

KAMILO nakloni se pred Julijom bez ijedne riječi.

JULIJA spustila je ruke niz tijelo i pogledala ga izgubljeno; prigušenim dahom: Zbogom!...

KAMILO ode na desno.

PRIZOR OSMI

Julija i Lidija

LIDIJA gledajući časak Juliju: Zar te se taj rastanak tako dojmio?

JULIJA kao da se probudila oda sna: Mene?

LIDIJA: No da... Stojiš ovdje kao kakav stup...

JULIJA pošla je prema pozadini: Ah!... To će već proći... Ipak je neobično, kad se rastajemo s nekim, koga smo bili naučni danomice gledati, pa kad nam i nesvjesno dolazi na pamet, da bi to moglo biti posljednji put... Došla je već do nakraj terase i pogledala onamo, kuda je otišao Kamilo.

LIDIJA: Moja draga, što bi onda istom ja morala reći, da je tome baš tako!

JULIJA okrene se: Ti?...

LIDIJA istim obijesnim glasom: Pa to nije ništa takovo! Ja sam uostalom bila prema tebi uvijek iskrena. - A konačno, zašto da se ne uživem svega?

JULIJA razumjela je, ali se suspregne prihvativši se grčevito za balustradu.

LIDIJA: Možeš i ne vjerovati. - Meni je svejedno.

JULIJA pogledala je opet niz terasu; gluho: Već je potamnijelo more...

LIDIJA bacila se nehajno na jednu stolicu: Bit će negdje lijepa mjesečina noćas... Gotovo je i mene obuzela želja da otputujem... Bilo bi zanimljivo pratiti zaručnika, kad putuje k svojoj vjerenici, što veliš?...

JULIJA ne odgovara.

LIDIJA: Pa da se na putu dogodi štogod neočekivano, - da zaručnik otputuje sa svojom pratilicom kuda dalje na jug i da zaboravi vjerenicu, bila bi pripovijest još ljepša...

JULIJA sveudilj gleda na more.

LIDIJA: Ali pustimo ga, neka plovi... Sad više nije interesantan kao nekad. Nego, znaš, Julijo... Nestrpljivo: Slušaj me, molim te lijepo, kad nešto pripovijedam, ili ću otići...

JULIJA obazre se.

LIDIJA: Vidiš, onaj mladi gospodin, o kojem sam malo prije onako govorila pred Kamilom, nije mi baš sasvim indiferentan... Pače - vrlo je lijep... A kad mi je ono poljubio ruku, osjetila sam, kako su mu usne zadrhtale. Taj, taj bi znao možda još vatrenije cjelivati od Kamila...

JULIJA naglo, strastveno: Lidijo!

LIDIJA: Zar si ljubomorna?

JULIJA opet je klonula: Oprosti...

LIDIJA: Ne ljuti se, drago dijete! Ako te uzrujava, dobro, ja neću više o tom govoriti. Došla je do Julije, koja je sjela tamo na terasi i uprla pogled preda se. Gladeći joj kosu: Ja znam, da nijesi baš sa svime zadovoljna, ali krivo je, što nemaš ćud kao ja. Mnogo bi ti koješta bilo lakše...

JULIJA teško promuća: Ti ne znaš...

LIDIJA: Što je?

JULIJA: To je tako strašno... kao da me guši... Tu, u grudima me steže...

LIDIJA: Oči su ti posve mutne.. Šta ti je?

JULIJA: Ništa. - Čuje se i treći signal.

LIDIJA naglo: Eno! Odriješili su lađu... Vidiš li ga, kako stoji na palubi?

JULIJA: Vidim.

LIDIJA: Čekaj, opazit će nas...

JULIJA: Već odmiču od obale.

LIDIJA maše rupcem: Sad nas pozdravlja...

JULIJA prihvati je za ruku: Nemoj... Bolje da se ovako svrši, kad već mora biti...

LIDIJA: Šta veliš?

JULIJA došla je naprijed; drhtavo: Ti si to posve lako preboljela, a mene je slomilo. Drugo ništa. - Iz promenade se čuje lagana, večernja muzika.

LIDIJA gleda je zapanjeno neko vrijeme: Nije moguće!...

JULIJA: Sada je gotovo. - A kako sam ga ljubila! Kad je ono prvi put došao, kao da se javilo preda mnom sunce. - I od onog časa nijesam imala druge želje, već da ga vječno cjelivam, da bude moj, samo moj...

LIDIJA: Ali... Julijo!...

JULIJA: Ne... ne boj se... Da sam prije znala, možda bih te i mrzila, ali sada ne mogu... Sada tek osjećam bol, ovdje duboko, kao da mi je tko umro...

LIDIJA: Smiri se... To će proći...

JULIJA mračno: Neće... Neće proći...

LIDIJA: Zaboravit ćeš. To je bilo prvi put, zato te se tako i dojmilo.

JULIJA gorkim osmjehom: Sad bi trebalo nastaviti, zar ne?

LIDIJA: Ali -

JULIJA iza duge šutnje: Što će biti sada?

LIDIJA uzela je svoj suncobran; odlučnim tonom: Sutra, kad se probudiš, bit će sve dobro. - Ja ću te sad ostaviti. - Najbolje, da ostaneš sama... Budi samo lijepo mirna, pa ćeš već za-

Fran Galović: Valovi

boraviti. Poljubi je. Zbogom, draga Julijo! Sutra ću doći, što prije uzmognem. Ode na desnu stranu.

PRIZOR DEVETI

Julija sama.

Već se spustio sumrak, nad morem se razastrle plave sjene, i park sve više zapada u tamu.

JULIJA ostala je nepomična i gleda mrtvo u jednu točku, a onda se strese, kao da su joj trnci prošli čitavim tijelom, i klone preko stolice teško zajecavši. - Muzika se još uvijek čuje u daljini.

ZAVJESA

Dovršeno 7. VI. 1909.

Savremenik, 1916., str. 174-183.

RJEČNIK

asfodel (grč.) - vrsta biljke iz porodice ljljana, "cvijet smrti", zlatoglav, čapljan

kuzina (franc.) - nećakinja, sestrična

paoma - palma

tasa (tur.) - plitica, poslužavnik